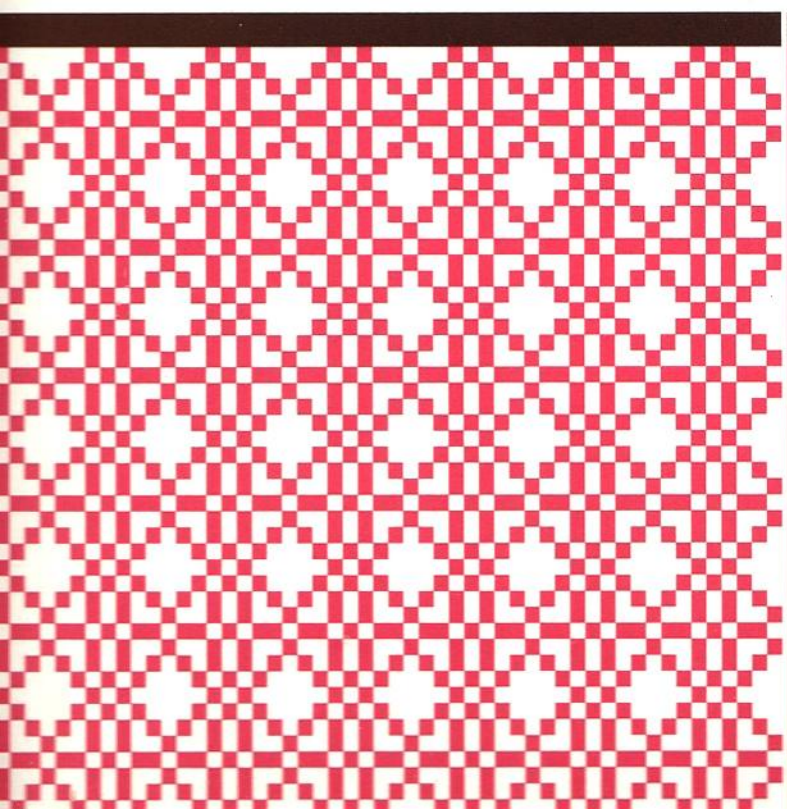

دانشگاه

سازمان

سازمان

سازمان

پتهووی
مرکز موسیقی پتهوون شیراز

ویراست جدید

به همراه سه تار سازی به روش
استاد محمود هاشمی

نویسنده: ناصر شیرازی

نویسنده: ناصر شیرازی

ویراستار محتوایی: فرهود صفرزاده

ویراستار ادبی: سحر چیدری

مدیر هنری و طراح گرافیک: استودیو ملی (امید نعم‌الحیب، مهسا قلی‌نژاد)

مدیر تولید: شروین مفیدی

صفحه‌آرا: هدی مجیدی

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: تابستان ۱۴۰۳

نوع کاغذ: بالکی ۶۰ گرمی هلمن سوئدی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۶۴-۷۴-۷

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به انتشارات پارت است.

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان فخر رازی، پلاک ۸۷

تلفن: ۶۶۴۸۵۰۱۳ - ۶۶۴۰۵۶۲۷

www.partpublication.com

@partpublication

۷	پیش گفتار.....
۹	درباره‌ی نویسنده.....
۱۵	ساخت سه‌تار.....
۱۷	تاریخچه‌ی سه‌تار.....
۲۰	اجزای سه‌تار.....
۲۰	تشریح اجزای سه‌تار.....
۲۲	انتخاب چوب.....
۲۴	بُرش چوب.....
۲۶	رابطه‌ی طول دسته با طول کاسه‌ی سه‌تار.....
۲۸	ابعاد سه‌تار.....
۳۸	کاسه‌ی سه‌تار.....
۳۸	روش اول: کاسه‌ی کدوئی.....
۳۸	روش دوم: کاسه‌ی یک‌تکه.....
۴۰	روش سوم: کاسه‌ی ترک‌ه‌ای.....
۴۰	سوزاندن چوب.....
۴۲	خم کردن چوب.....
۴۲	روش اول.....
۴۲	روش دوم.....
۴۶	روش سوم.....

۴۶	الگوی ترک و دوره
۴۷	اندازه‌ی الگوی دوره
۵۱	اندازه‌گیری الگوی ترک
۵۶	قالب کاسه
۵۸	قالب توپُر
۶۲	سوارکردن ترک‌ها و دوره روی قالب
۶۲	مروری بر مطالب گذشته
۶۴	ساختن کاسه با استفاده از قالب توپُر
۷۰	دسته‌ی سه‌تار
۷۲	اتصال دسته به کاسه
۷۵	صفحه‌ی سه‌تار
۸۰	گوشی
۸۳	شیطانک
۸۳	سیم‌گیر
۸۴	خرک
۸۵	قوس عرضی و طولی روی دسته
۸۶	سیم
۸۶	پرده
۹۱	لاک‌والکل
۹۱	آکوستیک سه‌تار
۹۲	ارتعاش سیم و فرکانس آن
۹۳	مراحل پایان کار
۹۳	سوراخ‌های روی صفحه
۹۴	زه دور کاسه
۹۴	زینت ساز
۹۴	چسب
۹۷	وسایل و ابزار
۱۰۳	تصاویر ساز سه‌تار

۱۱۳	سه تارسازی روش استاد محمود هاشمی
۱۱۵	مقدمه
۱۱۶	نامه به استاد محمود هاشمی
۱۱۷	نامه‌ی اول استاد محمود هاشمی
۱۲۰	نامه‌ی دوم استاد محمود هاشمی
۱۲۴	دیگر مباحث
۱۲۹	به یاد پیر سه تارساز ایران
۱۳۲	تصویر نامه‌ی استاد محمود هاشمی
۱۳۵	کتاب نامه

خشک چوبی، خشک سیمی، خشک پوست
از کجا می آید این آوای دوست؟
مولوی

تاریخچه‌ی سه‌تار

مشخص کردن زمان پیدایش و قدمت سه‌تار، به دلیل دسترسی نداشتن به منابع کتبی، بسیار مشکل است. نظامی گنجوی در بیته‌ی، به بارید، موسیقی‌دان نامی در عهد خسرو پرویز ساسانی (حدود ۴۵۰ میلادی)، اشاره کرده و چنین می‌گوید:

سه‌تای بارید دستان همی زد

به هشیاری ره مستان همی زد

در کتاب *ساز و آهنگ باستان* نوشته شده است که مقصود از «سه‌تا» در این بیت، همان سه‌تار است. این تعریف در فرهنگ‌ها هم وجود دارد. حسینعلی ملاح، محقق و موسیقی‌دان معاصر، این تعریف را معتبر نمی‌داند و در کتاب *حافظ و موسیقی می‌نویسد*: «... بریبت در آغاز دو تار داشته به نام‌های زیر و بم. بعدها رشته‌ی دیگری به نام دو دانگ یا میانی، بین تارهای زیر و بم پیسته شده است. بعد از اسلام تارهای مثنی (بر وزن رعنا) به جای دو دانگ و مثلث (بر وزن خصلت) به جای سه دانگ و سیم حاد به تارهای عود افزوده شده است. بنابراین واژه‌ی «سه‌تا» که در بیت مذکور آمده، اشاره به بریبت سه‌رشته‌ای بارید دارد نه سازی موسوم به سه‌تار...».

فیلسوف بزرگ، ابونصر فارابی (۳۳۹-۲۶۰ ه.ق. ۹۵۰-۸۷۳ م) در اثر بی‌نظیر خود *الموسیقی الکبیر* در بخش آلات موسیقی، به‌طور مفصل درباره‌ی سازهای مختلف زمان خود بحث کرده و در فصل مربوط به تنبور می‌نویسد: «... این ساز شبیه به عود و از سازهای شناخته شده است. در این ساز مانند عود، نغمات موسیقی از تارهای آن استخراج می‌شود و با وجود اینکه دارای دو رشته تار است، شهرت بسیاری دارد. البته از تنبور دارای سه‌تار (ثلاثه اوتار) هم استفاده شده ولی از آنجا که دورشته‌ای آن شهرت بیشتری دارد، به فکر دو تار اکتفا می‌کنیم...». سپس فارابی وارد بحث دو نوع تنبور می‌شود و آن‌ها را تنبور بغدادی و خراسانی می‌نامد که هر دو دارای دو تار (دو سیم به اصطلاح امروزی) هستند. البته فارابی به تنبوری هم اشاره می‌کند که سه سیم داشته است.

در شاهنامه‌ی فردوسی و دیوان منوچهری دامغانی که از سازهای متفاوتی نام برده شده است، اشاره به تنبور فراوان است ولی شاهد هیچ اشاره‌ای به سه‌تار نیستیم:

کبک ناقوس زن و شارک سنتور زن است
و در جای دیگر:

بوستان عود همی سوزد تیمار بسوز
فاخته نای همی سازد تنبور بساز

منوچهری دامغانی

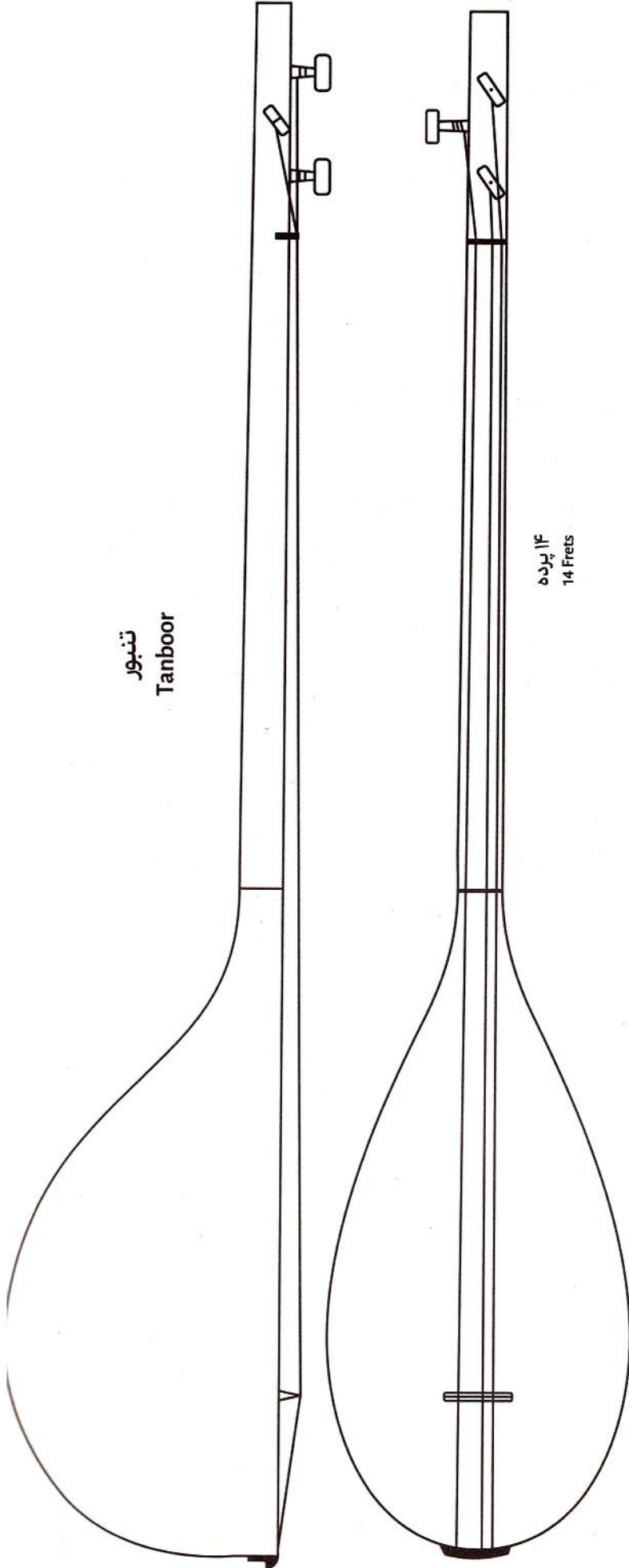
همان‌گاه تنبور را برگرفت
و در جایی دیگر:

یکی ساخته نیز تنبور خواست
همی رزم پیش آمدش سور خواست

شاهنامه فردوسی

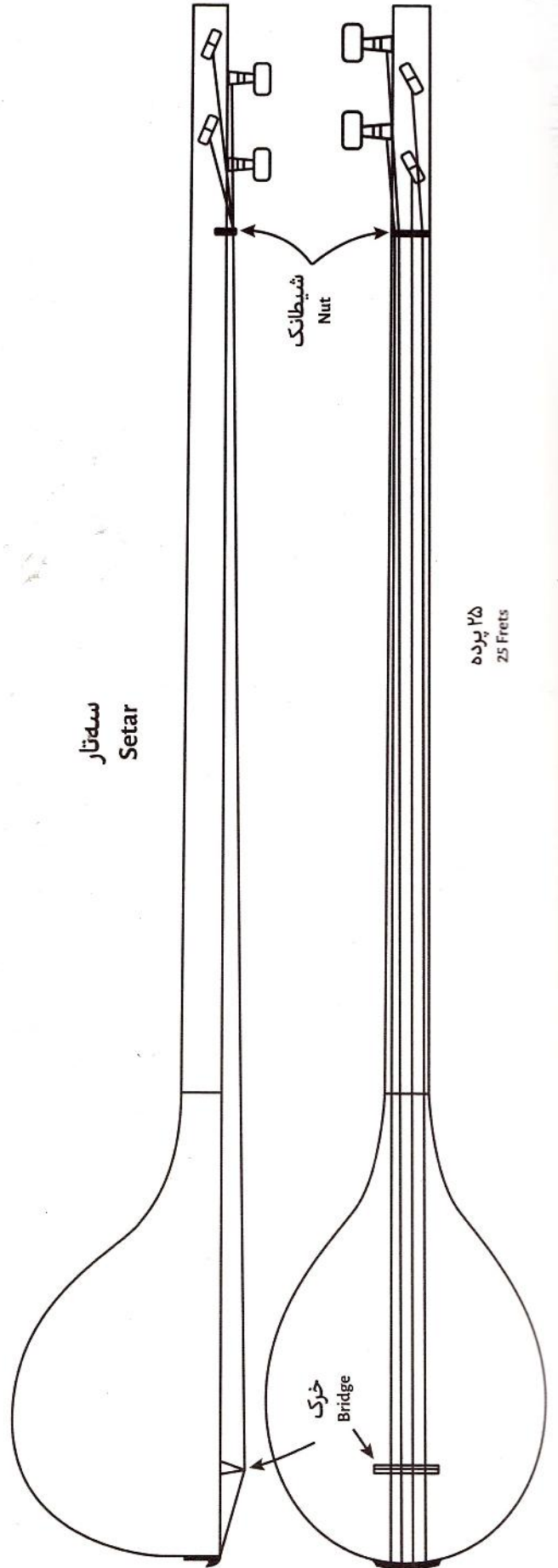
عبدالقادر مراغه‌ای (فوت ۸۳۸ ه.ق، ۱۴۳۵ میلادی) در کتاب‌های جامع *الالحن* و *مقاصد الالحن*، درباره‌ی سازهای عصر خود مطالب جامعی نوشته و درباره‌ی تنبور نیز بحث کرده ولی اشاره‌ای به سه‌تار نمی‌کند. مطالعه و تحقیق در تصاویر کتیبه‌های تاریخی و آثار شعرا کمک زیادی به یافتن ریشه‌ی تاریخی سه‌تار نمی‌کند. اکثر این تصاویر فاقد مقیاس هندسی هستند و روشن نیست که نقاش یا سنگتراش از اندازه‌های دقیق استفاده کرده باشد. بنابراین از سر ناچاری یا ناآگاهانه، این تصاویر را در کتاب‌های مختلف به نام‌های بربط، عود و تنبور معرفی کرده‌اند. با در نظر گرفتن مطالبی که ذکر شد و مقاله‌هایی که نویسندگان معاصر درباره‌ی سه‌تار نوشته‌اند، می‌توان نتیجه گرفت که این ساز همانند چگور و دوتار، باید از خانواده‌ی تنبور باشد که رفته‌رفته در طول تاریخ، تغییراتی در شکل ظاهری و پرده‌بندی آن داده شده و به صورت سه‌تار امروزی درآمده است (نقشه‌ی شماره‌ی ۱). این ساز در زمان میرزا علی اکبرخان فراهانی و پسران او، میرزا عبداللّه و آقا حسینی (اواخر دوران قاجاریه)، مانند تار، جزو سازهایی بود که ردیف موسیقی ایرانی با آن نواخته می‌شد. این روند تا امروز ادامه پیدا کرده و در حال حاضر این ساز جای خود را در موسیقی ایرانی، به عنوان یک ساز مستقل باز کرده است.

تنبور
 Tanboor

۱۴ پرده
 14 Frets

سه‌تار
 Setar

۲۵ پرده
 25 Frets

با وجود در دسترس بودن کتاب‌هایی درباره‌ی آموزش نوازندگی، آواز، ردیف‌نوازی و تئوری موسیقی، منابع نوشتاری مناسبی درباره‌ی ساخت سازهای ایرانی و صنعت سازگری وجود ندارد. نویسندگی کتاب براساس تحقیقات جامع در صنعت ساخت سازهای غربی و برپایه‌ی تجربیات و آموخته‌های کم‌نظیرش از اساتید سازگرای ایرانی، کوشیده است با ارائه‌ی روشی نوین و دوراز پیچیدگی‌های امروزی، گام مفید و موثری در توسعه‌ی صنعت ساخت ساز سه‌تار بردارد.

در این کتاب ضمن توضیح روش اجرایی ساخت ساز سه‌تار، توضیحات کاربردی و مبسوطی درباره‌ی نوع و ویژگی‌های چوب، اندازه‌ها و روش اتصال اجزای اصلی ساز سه‌تار یعنی دسته، کاسه و صفحه و نقشه‌ی قالب‌های لازم برای سوار کردن این اجزا ارائه شده است. این توضیحات همراه با تصاویر متعدد از الگوهای ساختاری سه‌تار استاد مهدی کمالیان، استاد محمد نوایی عشقی و استاد محمود هاشمی هستند.

در بخش دوم کتاب، روش استاد محمود هاشمی براساس نامه‌نگاری ایشان با نویسنده آورده شده است. در پیوست اثر، فیلم اجرایی ساخت سه‌تار توسط نویسنده تقدیم علاقه‌مندان می‌شود.

